

Osaksi tämä johtuu siitä, että Tarastin tekstit ovat vanhassa mielessä ”humanistisia”: niissä käsitellään tietyllä väärentämättömällä, esseistisellä tavalla ”korkeampia taitteita”, kuten klassista musiikkia, Gallen-Kallelan Kullervo-maalauksia, Eeva-Liisa Mannerin runoa jne. Semiotiikka ei näytä Tarastin kohdalla juuri mitenkään muuttavan perinteisen ”humanistisen diskurssin” ajattelutapaa ja sääntöjä. Tarastin teksteissä ei yleensä viitata yhteiskunnallisuuteen, taiteen tai musiikin sosiaaliseen määräytyneisyyteen. Myöskään ei tulla populaarikulttuuriin, ”rahvaan” pariin, niin kuin kirjoittajan tietty etnologinen tausta antaisi aiheen odottaa. Ei myöskään viitata muuhun yhteiskuntatieteellisesti virittyneeseen kirjallisuuteen kuin poststrukturealistisiin — mutta näidenkään panosta ideologian, vallan jne. analyysissä ei oteta esiin.

Edellinen saattaa johtua tietenkin tämän kirjoittajan omasta rajoittuneisuudesta — se myönnettäköön. Mutta on olemassa toisenlaista humanistista ja semioottista taiteentutkimusta, jossa yhteiskunnalliset, ideologiset, poliittiset yhteydet ovat olemassa. Tässä suhteessa kunnostautuvat mm. Altti Kusunon ”Kuvien edessä” -teos sekä esimerkiksi turkulaisten elokuvantutkijoiden kontribuutiot. Vanhempaa ja nuorempaa taiteen tutkimuksen sukupolvea erottaa näköjään juuri yhteiskunnallisuus. Vanhempi polvi tukeutuu Stuart Hallin sanoin ”ensimmäiseen semiotiikkaan” joka on jotenkin ulkoisessa suhteessa yhteiskunnalliseen todellisuuteen, siinä missä nuoremmat ovat löytäneet yhteiskunnallisesti virittyneen ja ”likaantuneen” ”toisen semiotiikan”.

Silmäys kirjallisuusviitteisiin vahvistaa, että Tarasti on vielä tiukasti kiinni 1970-luvun strukturalistisen semiotiikan lähtökohdissa. Strukturalistisen liikkeen isän Lévi-Straussin teoksiin ja toisen melko ortodoksisen strukturalistin, Greimasin, teoksiin viitataan ylivoimaisesti eniten. Seuraavaksi tulevat järjestyksessä Tarasti, Barthes, Broms, Eco, Lotman, Salosaari, Morris ja Propp. Tarasti kuvaakin kuinka hän saapuessaan Pariisiin v. 1973 opiskelemaan strukturalismia tapasi ensimmäisen kerran palvotun oppi-isänsä Lévi-Straussin: ”Muistan vielä sen hurmioituneen, huumaaavan tunteen, jonka vallassa poistuin täältä vastaanotolta: olin tavannut suuren oppi-isäni, jota kaikista maailman tiedemiehistä pidin ehdottomasti suurimmassa arvossa (mistä arviosta minun ei ole myöhemminkään tarvinnut luopua)”. (s. 43). Näin siis Tarasti kirjoittaa alunperin 1990 Suomen antropologi-lehdessä ilmestyneessä artikkelissaan.

Voidaan sanoa, että poststrukturelismi edustaa juuri ”yhteiskunnallisesti kontaminoitunutta, likaantunutta” vaihetta de Saussuren jälkeisessä perinteessä. Tarasti sen sijaan näyttää olevan leimallisesti strukturalisti. Useissa kohdin Tarasti kieltää strukturalismin ja poststrukturel-

min välisen katkoksen olemassaolon ja hän näkee Derridan, Foucault’n ja Lacanin vain strukturalismin perinteen jatkajina. ”Jacques Derridan dekonstruktionismi on katsottava tällaiseksi strukturalistisen semiotiikan jatkeeksi, jonka kannattajat useissa maissa unohtavat, ettei tätä suuntausta oikeastaan lainkaan voi ymmärtää ilman edelläkävyyä semiotiikan opintoja” (s. 34). Tämä on tietysti totta, mutta yhtä hyvin voitaisiin sanoa ”ilman edelläkävyyä fenomenologian opintoja” tai ”ilman edelläkävyyä Hegel-opintoja”. Derridan näkeminen pelkässä ”jatkoksen” suhteessa strukturalistiseen semiotiikkaan on myös tiedepoliittista retoriikkaa, joka pyrkii varmistamaan omien oppien ja valta-asemien säilymistä. Väärin olisi myöskin nähdä poststrukturelismiä pelkässä ”katkoksen” suhteessa traditioon. Tietenkin myös sillä, että katkos ylipäänsä tunnustetaan, on vanhaan pesäeroa tekevä ja siten poliittinen merkityksensä. Nähdäkseni onkin hedelmällisintä ymmärtää nämä ajattelijat sekä ”jatkoksen” että ”katkoksen” suhteessa perinteeseen tai perinteisiin.

Kaikenkaikkiaan nyt 1990-luvun kontekstissa Tarastin kirja ei vaikuta kovin tuoreita innovaatioita sisältävällä uusimpien osiensaakaan kohdalla. Mutta strukturalismin ja strukturalistisen semiotiikan perustiedot siinä kyllä on mainiosti ”johdatukseen” riittäväällä tavalla esitettyinä.

Erkki Karvonen

Onko kansa kuvansa näköinen?

SUHONEN, Pertti. Kaksisuuntainen peili. Helsinki, Hantki ja Jää 1991. 128 s.

Kaksisuuntainen peili on keräilyharvinaisuus. Se on tyhji- en korulauseiden taiteeksi kehittyneen tiedotustutkimuksen alaan kuuluva kirja, josta saa tolkkua jopa toimittajan järjellä. Suhonen ei vaadi lukijansa olevan tohtoritasa. Hän ei siteeraa sivutulokulla Jürgen Habermasia, vaikka Habermasinkin ajatukset ovat vahvasti mukana.

Pertti Suhosen laadukkaan lyhyt gallupkritiikki sopii käsikirjaksi mielipiteiden mittauksia julkistavan toimittajan työpöydälle. Viimeiseen lukuun kootun tiiviin tarkistuslistan gallupeja käsiteltäessä muistettavista asioista voisi vaikka liittää valmisteilla oleviin uusiin Lehtimiehen

ohjeisiin.

•••

Mielipidetutkimusten julkistamisessa on kaksi päälinjaa. Jos tutkijat laativat pariliuskaisen tiivistelmän tuloksistaan, se luikahtaa yleensä uutiskynnyksen yli sellaisenaan. Tiedotusvälineet kertovat yhtenä rintamana täsmälleen sen mitä tutkijat haluavat. Julkisuus on kattavaa ja asiallista mutta perin tylsää.

Jos tutkijat antavat toimittajien käyttöön laajan taustamateriaalin, siitä kootaan mielenkiintoinen, monivärinen keskustelu. Tuloksia tulkitaan monilla eri tavoilla, myös sellaisilla joihin tutkimus ei anna aihetta. Pääasiassa tulkinta on kuitenkin järjellistä.

Kolmas mahdollisuus on toimittajien matka tiiviinä massana petäjäkköön. Suhonen esittelee tästä loisteliaana esimerkkinä maaliskuussa 1990 julkaistun selvityksen suomalaisen miehen arvoista ja asenteista. Siinä esiteltiin sataprosenttisesti kaikille miehille yhteisenä ajatusta, jota kannatti ehkä vain kolmannes haastatelluista.

Julkaistuissa uutisissa kerrottiin esimerkiksi, kuinka suomalainen mies hakee menestystä ja jännitystä mutta ei piittaa tasa-arvosta. Tarkkaan lukien mielipidemittaus paljasti, että peräti 37 prosenttia miehistä hyväksyi väittämän ”parempi lyhyt ja railakas elämä kuin pitkä ja tylsä”. Sen sijaan rakkautta, perhettä ja tasa-arvoa koskevat myönteiset väittämät saivat kannatusta vain 75-90 prosentilta haastatelluista miehistä.

•••

Me toimittajat osaamme kaikki keinot mennä metsään ja valehdella mielipidetutkimusten kanssa. Yksinkertaisimpia ovat samat konstit, jotka toimivat kaikilla tilastoilla: esimerkiksi 30 prosenttia on lukijan silmissä 90, jos taulukon yläreuna ulottuu vain 35:een.

Monimutkaisempia ovat sitten vaikkapa ihmisten erilaiset tulkinnat. Jos Matti Meikäläinen rastittaa tiedusteltaessa väittämän ”minulla ei ole mitään sanottavaa siihen mitä hallitus tekee”, mitä hän tarkoittaa? Ajatteleeko hän, että hänellä ei ole oikeutta puuttua hallituksen tekemisiin? Vai että hän ei ymmärrä niitä asioita joita hallitus tekee? Vai kenties sitä, että kukaan ei kuitenkaan perusta, vaikka hän pitäisi miten isoa ääntä?

Toimittaja unohtaa myös kovin usein tulosten luotettavuuden, merkittävyyden ja otoskoon vaikutuksen. Yhden prosentin heilahdus muutamalta sadalta ihmiseltä kysymällä tehdyssä puoluepörssissä ei välttämättä merkitse muutosta todellisessa koko kansan kannatuksessa. Pohtimatta jää myös se, kuka teki tutkimuksen ja miksi.

•••

Runsaseen sataan sivuun ei mahdu paljoa pohdintaa ”gallupdemokratian” luonteesta. Suhosen loppukommentti

onkin, että ”pitäisi laajentaa keskustelua mielipidetutkimusten yhteiskunnallisen käytön suuntaan”.

Kaikki 70-luvun ajatukset eivät välttämättä pidä paikkaansa 90-luvulla, mutta mielipidetutkimuksilla on yhä ”epädemokraattiset piirteensä”. ”Kansalaisten käsityksiä selvitetään lähinnä niistä asioista, jotka kiinnostavat mak-sukykyistä kysyntää. Tällainen kansan tahdon rajautuminen ei täytä demokratian ehtoja.”

Veli Holopainen

Baudrillard ja Fenix-subjekti

BAUDRILLARD, Jean. Ekstaasi ja rivous. *L'autre par lui-même*. Habilitation. Suom. Panu Minkkinen. Gaudeamus 1991.

Jean Baudrillardin lukemisen ongelmana on kohteen myyttisyys: kaikki mitä hänestä kirjoitetaan on omiaan vahvistamaan myyttiä. Myös hän itse tuntuu työskentelevän utterasti tähän suuntaan; ”Ekstaasi ja rivous”-teostakin *L'autre par lui-même*. Habilitation. Suom. Panu Minkkinen, Gaudeamus 1991 voidaan lukea tästä kulumasta.

Alunperin teos on habilitaatiotyö, näyttö professuuria varten. Se on luonteeltaan retrospektio: Baudrillard käy siinä läpi varhaisempia töitään, kommentoi aiempia käsityksiään, propagoi ja syventää fataalin strategian teoriaansa. Lukijan ongelmaksi jää tietää, missä kulloinkin mennään, sillä Baudrillard rakentaa esityksensä pitkälti itseviittausten varaan, nekin usein kätkien.

Lukija tulee helposti vietellyksi ja esitystavan johdattamaksi: teksti kiehtoo ja saa hämää, salaisuuksiin viittaaavaa merkitystä. Janne Seppäsen mukaan Baudrillardia voi lukea ”ainoastaan kahdella tavalla: nopeasti tai hitaasti” (HeSa 12.10. B3). Tekstin viettelevyys ja nautittavuus liittyy nopeaan lukemiseen. Ongelmaksi nousee, mitä on Baudrillardin hidas lukeminen: jos retorikan takaa alkaa etsiä merkityksiä, ”...sujua kertomus muuttuu muodottomaksi tekstimönjäksi, kaskamaiseksi hirviöksi, jota on aivan mahdoton lukea” (ma). Tämä tuskin on vain Seppäsen havainto.

Jokainen Baudrillardia lueskellut lienee myös kokenut, että hänen tekstinsä näyttävät toistavan eri käsittein samaa teemaa, todellisuuden näennäistymistä ja kaikkien perin-